ЛЮКРЕЦІЯ

(Уривки з поеми)

Рука лілейна і щока, як рожа,
Манили владно на пухку постіль.
Йому здвалося, хвилина гожа
Росте й блаженства прагне звідусіль.
Напівзахована, відрадна ціль,
Вона, як статуя, німа на сором,
Перед розпусним спочиває зором.

Немов стокротка, тиха і струнка,
У краплях поту, що цвітуть росою,
На килим клониться її рука
Сліпуче-біла; з-під повік ясою
Струмує сяйво, мов з квіток весною;
В солодкій тіні темних покривал
Вона лежить, достойна всіх похвал.

На груди золото коси спадає...
О скромна бранко! Для яких пісень
Тріюмф життя на карті пекла й раю
І смерти погляд у безсмертя день
Беруть від неї джерело надхнень, —
Немов між ними й не було двобою:
Життя — за смерть, смерть — за життя горою!

Біліють звабно, як слонова кість,
Її округлені синцями груди:
Не доторкався ще ніякий гість
До тих сосків, прилюбної облуди.
І Тарквін злиться, гнів самоогуди
На себе ллє, бо цей прекрасний трон
Він ще не брав у хтивий свій полон.

Що можна бачити, він ясно бачить!
Що можна зріти, мітко він зорить!
Жадібним оком він її вже значить
На втіху плоті, на солодку хіть,
І в буйнім захваті немов корить
Її снагу, її блакитні вени,
Коралі уст і шиї сніг блаженний.

Неначе лев, похмурий і жадний
На свіжу здобич, він стоїть край неї,
Що розпростерлась, потонувши в сни;
І зрив жади бурхає з-під киреї.
Стенілий, спраглий близькости цієї,

Ґамує Тарквін свій нестримний зір,
Та в тілі збудження реве, як звір.

Немов раби, що врозтіч на грабунок
Спішать запекло, передчувши пай,
Падкі на ґвалт і на кривавий трунок,
На плач малят і матері відчай, —
Так рине кров у венах, як ручай, —
І серце б'ється на відрадний сполох,
Женучи п'янь по кровоносних колах.

Ще мить — і блискає палючий зір,
Дає наказ хмільну здійснити мрію;
І руки, певні гідности без мір,
Сягнули гордо на ясну озію —
На голі груди, притягальну дію,
Де сплети вен, від приторку руки, —
Як вежі, що їх скрасили квітки.

. . . . . .

І він ступив на сяйво навмання,
Бо хіть і сяйво — вороги смертельні.
Знахабнів сором, схований за дня,
Черпнувши з ночі вихори пустельні.
Вовк став на здобич - і ягня в петельні!
Не досягнувши красних уст, заник
Її приглушений у горлі крик.

Її уста він жме її рукою,
І мовкнуть стогони в обіймах мли.
Свій лоб холодить він її сльозою,
Яку пречисті очі пролили.
О зла жадо, незнаюча хвали!
Ганьбу велику хтивого пронози
Лише невинні, чисті змиють сльози.

Для неї честь дорожча за життя!
Для нього схоплення віщує втрату.
Насильна злука — ґвалт на майбуття.
Хвилева радість родить біль, як плату.
Палка жада холоне... Хоч палату
Ясної Цноти згарбано, мов гріш,
Та хіть і злодій бідні, як раніш.

Переклад Яра Славутича

ПІСЛЯСЛОВО ПЕРЕКЛАДАЧА

Поряд славетних п'єс, Шекспір написав книжку сонетів і кілька оповідних поем, зокрема такі: *Венера та Адоніс, Люкреція, Прилюбний мандрівник, Фенікс і черепаха* та ще дещо. *Люкреція*, під назвою *The Rape of Lucrece*, була надруковна 1594 року.

Віршована оповідь має 1855 рядків. За основу взято уривок із одного твору Овідія, якого римський цезар заслав на Балкани, де він і помер на західньому побережжі Чорного моря. *Люкреція* — це оповідна поема, з елементами трагедії, однак для вистави на сцені не надається. Її зміст такий: Тарквін, королевич Риму, цікавиться Люкрецією після того, як її чоловік Колатин, у гутірці, хвалився її красою та вірністю. Незабаром він залишає облогу, в якій Колатин бере участь, і відвідує Люкрецію. Вночі закрадається до її спальні. Коли вона відмовляється задовольнити його бажання, Тарквін виймає меч і погрожує, що в разі відмови заб'є її в ліжку, а поряд неї покладе забитого раба, одного з її слуг; потім він повідомить Колатина, що, мовляв, застав її з рабом у ліжку; таким чином осоромить її посмертно в очах її чоловіка. Благання Люкреції нічого не допомагають. Тарквін ґвалтує її й відходить із неприємним почуттям каяття та самоогуди. Після цього Люкреція кличе свого батька й чоловіка Колатина та розповідає про все, що сталося. Потім заколює себе ножем. Брут закликає Колатина до помсти. Тарквіна та його рід проганяють із Риму.

Один із дослідників *Люкреції*, Ф. Т. Принс, суворо критикує цю поему, називаючи її невдалим твором, дуже розтягнутим, із довгими, навіть нудними діялогами. Якоюсь мірою він, може, й має слушність. Але я, читаючи цей твір, був так захоплений окремими епізодами, що вирішив перекласти якщо не ввесь твір то бодай уривки. Мені дуже імпонували майстерні описи Тарквіна, пластична образність, медитації та багатство англійської мови єлисаветинської доби. Переклад цієї поеми давав також нагоду виробляти мускулатуру вірша. Перекладати *Люкрецію* — це ніби складати ще один іспит після закінчення університету. Не дивно, що я став таким студентом Шекспіра на 30-ому році свого життя і час від часу, як тільки трохи вільніший, повертаюсь до цієї поеми.

Дві протилежності засвідчено в поемі *Люкреція*: з одного боку клекоче демонічна, неконтрольована х і т ь (lust) Тарквіна, а з другого — сяє ідеальна, первісна чеснота Люкреції. Автор постійно тримає читача в обладі цих чинників. Хоч тема антична, виконання — у стилі ренесансу: розкішне жіноче тіло, непогамована жада, згага хтивости у кращому розумінні — це типова земність героїв ренесансу й пізнішого барокко. Дивлячись на Люкрецію в поемі, я завжди думаю про земних і пишних м а д о н Рафаеля, отих модельок, що поділяли хвилини розкоші з мистцем у ліжку. Тарквін нагадує Отелло, а Люкреція — Дездемону. На мій погляд, персонажі в цій поемі сильніші, ніж відповідні їм у п'єсі. Можливо завдяки тому, що Шекспір домігся в *Люкреції* виразного стопу трьох засобів — діялогу, дії та опису. У п'єсі *Отелло* сама природа жанру не дозволяє йти на опис — автор мав задовольнятися лише розмовою та акцією.

Поранена чеснота Люкреції викликає співчуття, але майже таке саме співчуття породжує каяття Тарквіна. Мені здається, що це винятковий твір у світовій літературі, коли ґвалтівник (рейпіст) отак щиро страждає після вчиненого ним злочину. Але це можна буде побачити в наступних частинах поеми, переклад яких покищо не закінчений. *Я.С.*